

година направиха спогодба /Одринския мирен договор - б.м.М.К./, та Русия се върна и заведе от толкова кази хората, та се разсипа Урумели..."² Жендо Вичов от Котел осъжда "безчеловечието" на българите спрямо юрушките села, но завършва с неприкрита горест: "Подир малко дни, като стана мир в Едрине на 1829 септември на 2 и като стана Русия да си отхожда: нали хванаха нашите българи да мислят и най-много, които бяха сторили зло на турчина. И оставиха консули по големите градища, уж да вардят заради християнска файда... И на 1830 година като си отиде Русия тръгнаха християните да бягат подир нея, и отидоха от Котел много, и оставиха къщата някои си, ... а някои си ги продадоха и отидоха във Влашката земя, и като седяха няколко години, някои се завърнаха пак назад, та си додоха, а някои останаха там и до нине".³

Разочарованието от клаузите на Одринския мирен договор е огромно, не по-малък е страхът от възмездие - заради поруганите джамии, заради "волентирските отряди", избитите /често невинни/ мюсюлмани. И все пак - само това ли стои в основата на "голямото преселение"? Френският пътешественик С. Сейже, в доста сполучливото си "Описание на едно пътуване" - м. ноември 1829 г. споделя позадълбочените си впечатления:⁴ "Сливно - град с живописно местоположение, ... с население 20 000 души, със значителния си панаир, богато и разнообразно занаятчийство... В Селимно - пише още той - главно си поразен от дейността на българите и тяхната дарба за технически дейности; българинът е по-вещ в земеделията изобщо и специално в лозарството. Но... тъкмо в Селимно и околностите му срещнахме първите кербани изселници, които се бяха възползвали от чл. XIII на последния мирен договор, за да търсят нова родина в руските провинции отвъд Дунава и главно в Бесарабия."⁵ За този чужд наблюдател, явно очарован от красотата и добродетелите на местното население, отговорът на въпроса "защо в емиграция?", е следният: "Въздържаността на тази нация е причина тя да се задоволява с малко... Благосъстоянието и е плод на упорит труд... но е твърде несигурно и зависи от съзнателната прищявка на местните господари, прищявка срещу която несъвършените закони не предлагат никакъв заслон."⁶

Тълкуванията на С. Сейже, струва ни се, са доста по-близо до истинските причини за преселението, отколкото твърде пристрастната и от тук - по-неточна оценка на англичанина Джордж Кепъл.⁷ В неговото "Описание на пътуване през Балкана в годините 1829 - 1830" основанията за трагичните събития в Сливен би трябвало да се търсят преди всичко в поведението на българското население /поруганите две джамии и пр./, което се е възползвало от обстоятелствата "за да излеят многовековната си злоба".⁸ Освен това Кепъл представя Сливен като град с преобладаващо мюсюлманско население, а такова съотношение, в смисъл на превес над християнското никога не е имало.

За изследвача е ясно, че подобни становища и описания, колкото и да са редки като наличен фонд, оскъдни по обем и т.н., доста трудно ни приближават до исторически реални представи, премълчаните факти, разместването на причинно-следствените връзки в посочения пътепис, не са от полза за изясняването на ситуации-